

JEDINO MOJE DOMOROCE OPOMINAM...
(KAJKAVSKI POGLEDI NA ILIRSKU JEZIČNU
KONCEPCIJU)

Barbara Štebih Golub

UDK: 811.163.42'282(091)

Krajem 18. i u prvoj polovici 19. st. – dakle u vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda – kajkavski je književni jezik polifunkcionalan, standardiziran i normiran rječnicima, gramatikama i pravopisima te u stanju zadovoljiti sve komunikacijske potrebe svoga vremena. U radu se, temeljem analize narativa osoba, kao i podataka o njihovoj stvarnoj jezičnoj praksi i društveno-kulturnim životnim uvjetima (Novak 2012: 190), na primjeru četvorice značajnih kajkavskih autora toga vremena – Tomaša Mikloušića (1767. – 1833.), Ignaca Kristijanovića (1796. – 1884), Josipa Đurkovečkog (1761. – 1832.) i Ivana Krizmanića (1766. – 1852.) – raspravlja o kajkavskim pogledima na preporod i ilirsku jezičnu reformu.

Ključne riječi: kajkavski književni jezik; ilirska jezična reforma

1. UVOD

Krajem 18. i početkom 19. st. kajkavski je književni jezik bio »najrazvijeniji, najhomogeniji i najmoderniji hrvatski književni jezik« (Hadrovics 1982: 169), standardiziran na svim jezičnim razinama (grafijskoj i ortografijskoj, fonološkoj,

morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj).¹ Književnokajkavska je jezična norma bila određena rječnicima,² gramatikama³ i pravopisima,⁴ a predano se radilo i na razvijanju terminologija različitih struka.⁵ D. Brozović stoga zaključuje

da kajkavština sama po sebi nije nimalo lošija od štokavštine, a na početku druge trećine prošloga stoljeća kajkavština je u svojem zagrebačkom liku bila za izgrađivanje modernoga standardnog jezika civilizaciono čak i pogodnija od štokavštine, ili bar od tzv. narodne novoštokavštine koju su ilirci izabrali. (1970: 120)

Nadalje, kajkavski su kulturni djelatnici svojim radom na prosvjećivanju puka, očuvanju *horvatskoga*⁶ jezika i isticanjem *horvatstva*⁷ utrljali put i hrvatskome narodnom preporodu. F. Fancev između ostaloga ukazuje na to da su se glavni ciljevi »ilirskoga« preporoda manifestirali već jedno stoljeće ranije:

---

¹ Istraživanja poput Schubert; Štebih Golub (2020.) ukazuju na to da su se kajkavski autori pišući svoja djela pridržavali pravila iz normativnih priručnika.

² Spomenut ćemo samo tri velika kajkavska rječnika: Habledićev *Dictionar* (Graz 1670.), Belostenčev *Gazophylacium* (Zagreb 1740.) i *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples* Jambrešića i Sušnika (Zagreb 1742.).

³ Riječ je o šest gramatika: neobjavljenoj Vitkovićevoj *Gründe der kroatischen Sprache* (1779.), potom *Einleitung zur kroatischen Sprachlehre für Teutsche* Ignaca Szentmártonyja (Zagreb 1783.), *Kroatische Sprachlehre* Franje Korniga (Zagreb 1795.), Matijevićevoj *Horvackoj gramatici* (Zagreb 1810.), *Jezičnici horvatsko-slavinskoj* Josipa Đurkovečkog (Pešta 1826.) i Kristijanovićevoj *Grammatik der kroatischen Mundart* (Zagreb 1837.).

⁴ Prvi kajkavski pravopis bio je *Kratki navuk za pravopisanje horvatsko za potrebnost narodnih škol* (Pešta 1779.). Slijedi *Napučenje za horvatski prav čteti i pisati* (Budim 1780.) koje je doživjelo više izdanja.

⁵ O kajkavskom znanstvenom nazivlju ukratko v. Štebih Golub (2013: 255) i Štebih Golub (2015: 221).

⁶ Stariji su kajkavski pisci za označavanje jezika kojim su pisali rabili različite lingvonime: *slovenski* (Krajačević, Pergošić, Vramec), *horvatski* (Đurkovečki, Kristijanović, Mikloušić, Mulih) i *ilirski/ilirički/ilirijanski* (Jambrešić, Patačić). Krajem 18. i u 19. st. preteže naziv *horvatski*, dok se govornike toga jezika naziva *Horvatima*. O lingvonimima za kajkavski književni jezik v. Stolar (1995: 331).

⁷ »Während die kroat. Magnaten und Prälaten prasseten und Volk und Sprache verachteten – erinnerten diese armen Geislichen ihre kroatischen Brüder durch zahlreiche Schriften wenigstens daran, dass sie Kroaten sind und eine eigene Sprache haben. Ohne sie hätten wir nicht zwei der kroatischen Bücher. Sie pflanzen wenigstens die Sprache in ihren Schriften fort...« (Šafarik, 1831., u Deželić 1909: 175).

Ali pobjeda kojom se oživotvorio hrvatski preporod mogla se postići samo jednom decenijama spremanom i u svim detaljima organizovanom pripremom ne pojedinaca već generacija cijeloga naroda. I u času kad je cio hrvatski narod bio pripravljen za preporod, na čelo onih kojima je blaga sreća namijenila da budu izvršioci toga preporoda stao je Ljudevit Gaj. [...] Uz Gaja, koji je sam koješta prešutio a koješta kasnije i neispravno prikazivao, krivicu za neispravnost o genezi hrvatskoga preporoda kao i o ulozi Gajevoj pri tome snose oni, koji su, slijepi za sve ono što se od god. 1790 do 1832 kod kuće događalo, izvore hrvatskoga preporoda tražili samo na strani. (1937: XXVII)⁸

Kao što su preporodne ideje u kulturnom i društvenom životu sjeverozapadne Hrvatske bile prisutne i prije pojave iliraca, tako su se i ideje koje će biti obilježjem ilirske jezične koncepcije (stvaranje nadregionalnoga zajedničkoga jezika i zajedničke, ujednačene grafije) u raznim oblicima javile prije iliraca.⁹ F. Fancev (1833: XXXIII) pretpostavlja da je poslije 1810. štokavska orijentacija i među kajkavcima sve više uzimala maha. Primjerice, osnovni motiv rasprave kanonika M. Mahanovića *Observationes circa croaticam orthographiam* (1814.) jest upravo jezično i grafijsko ujedinjenje (*unio dialectorum*) Hrvatske, Slavonske i Dalmacije, a A. Nagy se izdajući kajkavcima namijenjen *Novi i stari kalendar horvatski* od 1818. služi slavonskim slovopisom.¹⁰

Dok se ilirce može smatrati homogenom skupinom¹¹ okupljenom oko zajedničkih ideja i ciljeva, kajkavski su kulturni djelatnici u svojim pogledima i reakcijama na ilirski pokret i ilirsku jezičnu koncepciju bili nejedinstveni. Naime, kako ističe K. Novak:

---

⁸ Slično razmišljanje v. i Šojat (1977: 13–14).

⁹ V. Šojat (1977: 39).

¹⁰ O tome i Fancev (1833: XXXIII).

¹¹ Novak, oslanjajući se na Barca, ističe da ilirski pokret nije obuhvaćao veliki broj pojedinaca (barata brojkom od šestotinjak osoba) i smatra da bi se ilirski pokret detaljnije moglo opisati kao model društvene mreže sa središtem i periferijom »u koji bi se ucrtavali pripadnici ilirskoga pokreta skoji su djelovali na različitim područjima i u različitim fazama pokreta kao više središnji odnosno više rubni članovi skupa, već prema tome koliko su intenzivno sudjelovali na političkom, književno-kulturnom, jezikoslovnom ili organizacijskom planu, koliko su dugo sudjelovali u pokretu i sl.« (2012: 82).

Kada se dakle kaže da su kajkavci preuzeli štokavski, to vrijedi samo za društvenu skupinu koja je imala neka zajednička područja interesa i obilježja jezičnoga djelovanja, nikako i za cjelinu društvenojezične slike sjeverozapadne Hrvatske. Ilirci kajkavci su, prema Vinceovoj globalnoj procjeni (1978: 214) do 1836. godine pisali kajkavski, a tek su rijetki poput Draškovića, prije toga preuzimali štokavski. (2012: 50)

O. Šojat (1977: 42) smatra da je otpor na koji je Gaj naišao u njega izazvao zabrinutost i nelagodu kao i nesigurnost u brz uspjeh zahvata koji je namjeravao izvesti, a J. Šafarik u pismu F. Palackomu od 3. 3. 1831. spominje da su se odnosi dviju strana krajnje zaoštrili: »Bolji pisci hrvatski, Mikloushich, Domin i Gaj, tako stoje jedan spram drugoga, da ni o svima zajedno, a ni o jednom od njih lično, nije moguće što reći, da ne bih drugih digao protiv sebe.« (Šafarik u Šurmin 1902: 10–11)

Na primjeru četvorice istaknutih kajkavskih kulturnih djelatnika – Tomaša Mikloušića (1767. – 1833.), Ignaca Kristijanovića (1796. – 1884.), Josipa Đurkovečkoga (1761. – 1832.) i Ivana Krizmanića (1766. – 1852.) – koji su djelovali u preporodno vrijeme¹² te eksplicitno ili implicitno zauzeli stav prema pitanjima stvaranja zajedničkoga nadregionalnoga jezika pisanoga jedinstvenom grafijom, ocrtat ćemo različite jezične koncepcije kajkavskih autora u većoj ili manjoj mjeri (ne)podudarne s onom ilirskom.

2. METODOLOGIJA

Kako su predmet našega istraživanja jezični stavovi povijesnih osoba, ono je nužno ograničeno na rekonstrukciju temeljenu na tekstovima iz njihove ostavštine, iskazima suvremenika o njima i njihovim biobibliografijama.¹³ Proučavanje

---

¹² Prema Stančiću (1985: 1) i Novaku (2012: 73), hrvatskim narodnim preporodom smatramo razdoblje od 1790. do 1848. godine, a dijelimo ga na pripremnu fazu preporoda (1790. – 1835.) i na punu fazu preporoda (1835. – 1848.).

¹³ U mjeri u kojoj je to bilo moguće zbog različitih predmeta istraživanja, slijedimo metodologiju K. Novaka (2012: 167).

biografija pruža nam podatke o tome kako su se stvarale njihove predodžbe i stavovi o jeziku te kako se izgrađivao njihov vrijednosni sustav općenito, a iz uvida u njihovu bibliografiju¹⁴ i pisanu ostavštinu općenito saznajemo o njihovu konkretnom jezičnom ponašanju i jezičnim stavovima. Dakako, najveću vrijednost pri tome imaju tekstovi iz jezične ostavštine osoba koji sadrže refleksije o vlastitoj jezičnoj praksi, o različitim jezičnim koncepcijama i društveno-kulturnim prilikama, bilo da je riječ o programskim tekstovima ili privatnoj korespondenciji. Kao u svim (jezično)povijesnim istraživanjima, kvaliteta rezultata ovisi o dostupnosti i količini tekstova pogodnih za analizu.

Budući da je naša analiza kvalitativna, takav pristup podrazumijeva istraživanje i opis društvenih okvira i društvenoga ponašanja iz kojih se dobivaju informacije o jezičnoj praksi neke jezične zajednice, kao i koncentraciju na mali broj ispitanika jer se obilje podataka i statističkih vrijednosti smatra manje važnima u dobivanju spoznaja o društvenim okvirima jezične prakse.¹⁵ Bitno obilježja kvalitativnoga pristupa jest i usredotočenost na studije slučaja. Istraživanja jezičnih ponašanja i stavova osoba (jezičnih biografija), kao što ističe Novak (2012: 178), specifičan je slučaj istraživanja pojedinih slučajeva s time da se svaka pojedina jezična biografija može uzeti kao pojedinačni slučaj, ali se i niz jezičnih biografija vezanih uz određenu sociofunkcionalnu grupu može promatrati kao pojedinačan slučaj te grupe u odnosu na kompleksnost čitave jezične situacije.

3. ANALIZA

O svakoj od istraživanih osoba donijet će se sljedeći biografski podatci: datum i mjesto rođenja i smrti, obiteljska etnička provenijencija i obiteljski vernakular,¹⁶ mjesto/mjesta školovanja, jezici kojima se služila, socijalni status,

---

¹⁴ Na temelju bibliografije osobe saznajemo o tome kojim se jezicima u kojoj prigodi služila te kojoj domeni i kojim tekstnim vrstama pripadaju tekstovi pisani pojedinim jezicima. V. (Novak 2012: 169).

¹⁵ V. Trask (1999: 170).

¹⁶ Novak (2012: 237).

vjerska pripadnost, profesionalno djelovanje osobe i mjesta njezina profesionalnoga djelovanja.¹⁷ Novak ističe da ti podatci

spadaju u najvažnije elemente osobnog i kolektivnog identiteta te su izuzetno važni u bilo kojem biografskom prikazu neke osobe, pa tako i u jezičnobiografskom. Pod ovim aspektom prikupljaju se informacije o tome kakvo prezime osoba nosi, kakvu predodžbu o vlastitom nasljeđu ima, zatim o njezinu položaju u društvu, imovinskom stanju te vjerskoj pripadnosti. (2012: 237)

Nadalje, tijekom istraživanja nastojalo se što detaljnije detektirati jezikoslovni rad osobe i s njime povezane, eksplicitno izražene ili implicirane, jezične stavove.

3. 1. Osnovni (jezično)biografski podatci istraživanih osoba

ime i prezime	Josip Đurkovečki¹⁸	Tomaš Mikloušić¹⁹	Ignac Kristijanović²⁰	Ivan Krizmanić²¹
datum i mjesto rođenja/ smrti	Sveti Ivan Zelina, 1761. – Samarica, 1832.	Jastrebarsko, 1767. – Jastrebarsko, 1833.	Zagreb, 1796. – Zagreb, 1884.	Vučja Gorica, 1766. – Omilje, 1852.
etnicitet	<i>Horvat</i> (Hrvat kajkavac)	<i>Horvat</i> (Hrvat kajkavac)	<i>Horvat</i> (Hrvat kajkavac)	<i>Horvat</i> (Hrvat kajkavac)

¹⁷ Elementi su preuzeti iz Novak (2012: 237–239) i ponešto modificirani (npr. Novak razdvaja mjesto i jezike osnovnog/gimnazijskog/višeg/visokog školovanja).

Također su izostavljeni elementi važni za istraživanje jezičnih biografija iliraca kao što su »vrsta i razmjeri djelovanja u ilirskom pokretu« ili »specifični jezično-identitetni činovi«.

¹⁸ Podatci o Đurkovečkom prema Jembrih (2003b.), Štebih Golub (2019.).

¹⁹ Podatci o Mikloušiću prema Kukuljević (1860: 100–101), Korade (2001.), Cesarec (2001., 2009.), Jembrih (2012.), Vegh (2012.).

²⁰ Podatci o Kristijanoviću prema Šojat (1962.).

²¹ Podatci o Krizmaniću prema Dukat (1912./2002.), Jembrih (2003a., 2005., 2006.), Schubert (2016.), Husinec (2017., 2019.).

ime i prezime	Josip Đurkovečki	Tomaš Mikloušić	Ignac Kristijanović	Ivan Krizmanić
obiteljski vernakular	kajkavski	kajkavski	kajkavski	kajkavski
vjera	katolik	katolik	katolik	katolik
zanimanje	svećenik	svećenik	svećenik	svećenik
mjesta školovanja	Zagreb, Pešta	Zagreb, Pešta	Zagreb	Varaždin, Zagreb, Pešta, Beč
mjesta službovanja	Zagreb, Samarica	Jastrebarsko, Okić, Plešivica, Stenjevec	Radoboj, Krapina, Zagorska Sela, Kapela, Zagreb	Zagreb, Sveti Križ Začretje, Marija Bistrica
idiomi koje poznaje	kajkavski govor, <i>kajkavski književni jezik</i> , ²² <i>njemački</i> , mađarski, latinski	kajkavski govor, <i>kajkavski književni jezik</i> , <i>njemački</i> , mađarski, <i>latinski</i>	kajkavski govor, kajkavski <i>književni jezik</i> , <i>njemački</i> , <i>latinski</i>	kajkavski govor, <i>kajkavski književni jezik</i> , <i>njemački</i> , mađarski, <i>latinski</i> , engleski, ²³ <i>ilirski</i> <i>štokavština</i>

²² Kurzivom označujemo jezike kojima je osoba pisala, bilo da je riječ o privatnoj korespondenciji ili tekstovima namijenjenima objavljivanju.

²³ Husinec (2017: 17) smatra da je poznavao i francuski te talijanski jezik.

ime i prezime	Josip Đurkovečki	Tomaš Mikloušić	Ignac Kristijanović	Ivan Krizmanić
tekstovi koji sadrže refleksije o jeziku	<i>Kratkospravek evangelijumov nedeljnih i svetečnih</i> (»Opomenjek«, 1820.), <i>Jezičnica horvatsko-slavinska</i> , (»Predgovor«, 1826.)	<i>Stoletni kalendar</i> (1819.) i <i>Izbor dugovanj vsakovrsneh</i> (1821.)	<i>Blagorečja za vse celoga leta nedele I.</i> (»Predgovor«, 1830.), <i>Grammatik der kroatischen Mundart.</i> (»Predgovor«, »Uvod u Pravopis«, 1837.), »Vu Angliji skoro vsaki zna četi i pisati« (<i>Danica zagrebečka</i> , 1839.) »Švecijanski i norvegijanski kralj« (<i>Danica zagrebečka</i> , 1842.), »Nekaj o horvatskem jeziku« (<i>Danica zagrebečka</i> , 1848.), »Jošče nekaj o horvatskem jeziku« (<i>Danica zagrebečka</i> , 1849.)	pismo Dragojli Štauduar od 17. XI. 1841

Iz navedenih je podataka razvidno da četiri kajkavska autora od kojih su dvojica živjela u pripremnoj fazi preporoda (J. Đurkovečki i T. Mikloušić), a druga dvojica u pripremnoj i punoj fazi preporoda (I. Krizmanić i I. Kristijanović) dijele mnoge sličnosti i s obzirom na niz elemenata čine homogenu skupinu: svi su rođeni na području sjeverozapadne, kajkavske Hrvatske u hrvatskim obiteljima čiji je obiteljski vernakular bio kajkavski, bili su katolici, štoviše svećenici. Školovali su se, osim u zemlji, i na europskim sveučilištima, Pešti i Beču, što potvrđuje tvrdnju O. Šojat (1977: 13) da je intelektualna razina kajkavskih književnih radnika bila najčešće na zamjetnoj visini. Kao svećenici službovali su po provincijskim župama

sjeverozapadne Hrvatske imajući na taj način priliku upoznati se sa životom puka iz prve ruke.²⁴

S obzirom na idiome koje su poznavali ili kojima su se služili, višejezične su osobe tipične za Bansku Hrvatsku svojega vremena:²⁵ svi su se koristili kajkavskim književnim jezikom, latinskim i njemačkim. Sudeći prema mjestima školovanja i na ulogu toga jezika u hrvatskom društvu s velikom se vjerojatnošću može pretpostaviti da su Đurkovečki, Mikloušić i Krizmanić poznavali i mađarski. Od tipične višejezične osobe s područja kajkavske Hrvatske odudara samo Krizmanić koji je poznao i engleski jezik i prevodio s njega te je u starijoj dobi prigrio ilirsku štokavštinu.

Ostavština svih istraživanih autora obaseže tekstove u kojima se eksplicitno očituju o jezičnim pitanjima pri čemu količina tekstova varira: od samo jednoga pisma kod Krizmanića do niza tekstova kod Kristijanovića. Rezultat je to ponajprije vremena u kojem je Kristijanović živio: kao suvremenik iliraca bio je i njihov najžešći protivnik. S druge pak strane, iako Krizmanić za sobom nije ostavio programske tekstove u kojima bi iznio svoje jezične stavove, njegovo jezično ponašanje implicitno govori o njima.

Za jezičnu biografiju dvojice autora bitne su i njihove obiteljske veze. Kristijanović je bio nećak T. Mikloušića koji je bitno utjecao na njegov životni put. Već I. Kukuljević Sakcinski (1875: 57) spominje da je Mikloušić dječaka, prepoznavši njegovu inteligenciju, poticao na učenje: »Poticanjem svojega ujca Mikloušića stao se Kristijanović jur za mlada baviti hrvatskom knjigom«. Isto ističu i kasniji autori.²⁶ Smatramo da je Mikloušićev utjecaj na Kristijanovića iščitljiv iz najmanje triju bitnih čimbenika njegova života i djelovanja: izbora svećeničkog poziva, rada na unapređivanju jezika i borbe za kajkavski književni jezik te prosvjetiteljskog djelovanja.

---

²⁴ To je iskustvo uvelike odredilo daljnji smjer Kristijanovićeve djelovanja jer shvaća da puku nije dovoljno pružiti Božju riječ, već je nužno i prosvjetiteljsko djelovanje pa pokreće kalendar *Danica zagrebečka* (1834. – 1850.)

²⁵ O sjeverozapadnoj Hrvatskoj kao višejezičnoj sredini te o ulozi i statusu kajkavskih govora, kajkavskoga književnog jezika, njemačkoga, latinskoga i mađarskoga v. Novak (2012: 4–72) i Novak, Štebih Golub (2015.).

²⁶ Primjerice Tkalčić (1884: 2), Pasarić (1884: 337), Šojat (1968: 12).

Za Krizmanićev je pak životni put, a i kasnije stavove o jeziku bitno da je 1829. preuzeo brigu o svoje dvije nećakinje: Dragojli i Paulini Krizmanić od kojih se prva udala za V. Štaduara, urednika *Lune*, a druga za Lj. Gaja. Marija Bistrica, u kojoj je Krizmanić službovao od 1818., postaje jedno od glavnih okupljalista iliraca: u njoj je 1842. osnovana Matica ilirska, ondje je V. Lisinski spremao prvu hrvatsku operu, S. Vraz spjevao neke đulabije, ondje je često boravila D. Jarnević koja je Krizmaniću posvetila *Domorodne poviesti*.²⁷

3. 2. Jezični stavovi istraživanih osoba

Osim što su izdavali nabožne tekstove (Đurkovečki, Kristijanović), izvorna (Mikloušić)²⁸ ili prevedena (Krizmanić)²⁹ djela lijepje književnosti i popularno-znanstveno štivo (Mikloušić,³⁰ Kristijanović), trojica od četvorice autora bavila su se i gramatikografskim radom (Đurkovečki,³¹ Mikloušić³², Kristijanović³³) i u svojim se tekstovima očitovala o jezičnim pitanjima.

Mikloušić čak u predgovoru *Izbora dugovanj vsakovrsneh* eksplicitno kao jedan od ciljeva svojega djelovanja spominje »osvetljavanje« *horvatskoga jezika*:

Pred dvemi letmi, taki najmre po dovršenju mojega Stoletnoga dnevnika najvil se bil jesem vsem i slednjem horvatskoga jezika ljubitelom da pokehdob imam vnovovrsneh dugovanj od mladosti skrbno popisaneh koje se vre vu

---

²⁷ O tome v. Korade (2003: 88), Novak (2012: 80), Husinec (2017.).

²⁸ Poznat je kao autor kajkavskih i latinskih prigodnica. Detaljnije v. Vegh (2012.).

²⁹ Na književnu kajkavštinu prevodio je s njemačkoga (*Palafox generala Lefebureu*, 1809., *Ogenj vu Rimu*, 1820., *Zdvojnost*, 1835.), latinskoga (*Prodečtvo Piuša VI.*, 1841.), engleskoga (odlomci iz *Ossiana*, *Raj zgubljen*, 1827., *Flundra senje zrokujuča*, 1836.), čakavsko-štokavskoga (*Osmanščica* I. T. Mrnavića, 1829.) i štokavskoga (*Sveta Rožalija* A. Kanižlića, 1831.). Cjelovit popis v. Husinec 2017: 18.

³⁰ Mikloušić se kao pučki prosvjetitelj potvrđuje djelima *Stoletni kalendar* (1819.) i *Izbor dugovanj vsakovrsneh* (1821.), a Kristijanović kalendarom *Danica zagrebečka* (1834. – 1850.)

³¹ 1826. objavljuje *Jezičnicu horvatsko-slavinsku*.

³² Po uzoru na Alvaresa načinio je *Slovnicu i sintaksu latinskoga jezika*, a za potrebe svojih učenika sastavio je i objavio latinsko-kajkavski rječnik *Syllabus* (Zagreb, 1796.).

³³ 1837. objavljuje *Grammatik der kroatischen Mundart*.

*Stoletni dnevnik postaviti nesu mogle, osebužno iz cilja naš domorodni jezik kuliko osvetlati...*³⁴ (Mikloušić 1821: I)

Zajedničko mjesto je i isticanje potrebe da se radi na unapređivanju materinskoga jezika i da se na njemu piše i izdaje što više knjiga. Primjerice kod Đurkovečkog:

Samo jedino još i ovo želeti je da vu poravnanju i osnaženju svojega jezika plemenitoga (koji kak se osnaži, početnomu spodoben postane) trudu položiti ne bi prepustil, na kojega snaženje od vseh stran hvale vredni, pravi i verni prijatelji i ljubitelji očevine i jezika horvatsko-slavinskoga vre jenput dižeju se i z svojem vandavanjem knjig poradi osnaženja jezika na plemenito putovanje spravljaju se. (Štebih Golub 2019: 191)

ili kod Kristijanovića:

Zatem se naj davaju ljudstvu knjige spisane vu onem jeziku kojega ljudstvo razme, makar bi se morale na općinske stroške pritiskati i onda se bude moći stalno nadejati da Horvati budu svoju negdašnju diku obdržali, dapače nju povekšali. (Kristijanović 1842: 29)

Kajkavski autori kao glavni motiv svoga djelovanja ističu ljubav prema narodnom jeziku i domovini:

Ljubav domovine i želja naš domorodni jezik kuliko izvisiti mene genula jesu ov Stoletni dnevnik ispisati i poleg želenja vnogeh na svetlo van dati. (Mikloušić 1821: III)

Da bi se autore i izdavače potaknulo na pisanje i izdavanje *horvatskih* knjiga, a čitatelje na čitanje istih te ih se uvjerilo u vrijednost narodnoga jezika, ističe se njegova ljepota dokaz koje je sličnost s latinskim:

Naš horvatski jezik ako gdo ali osebne reči ali složnost celoga govorenja prez vsake presuđe prav premisli, pred vnogemi drugemi dičiti se more da k dijačkomu, hoću reči, najpoglavitešem na svetu jeziku najspodobneši je.

---

³⁴ Transkripcija B. Š. G.

Rođeni Horvat svakoga jezika reči tak prikladno zgovarja da njemu nigdar kak drugeh jezikov znanem sponesti se ne more da vu zgovarjanju rečih drugoga jezika, navlastito dijačkoga, kakovo nespasno iz materinskoga svojega jezika zavlacjenje bi se čulo. Naj pako kojgoder drugoga jezika znanec kakovo govorenje iz dijačkoga vu svoj jezik prenese, nigdar tak složno, skoro od reči do reči kak Horvat vu svoj jezik toga včini ne bude. Ne li ada vredno ovakovo jezik preštímavati, obdelavati ter kaj više knjig u takovem van na svetlo davati? (Mikloušić 1819: III–IV)

Kristijanović ne samo da ističe ljepotu kajkavštine, već njegova promišljanja o materinskom jeziku imaju obilježja diskursa jezične ideologije, pri čemu prvenstveno mislimo na herderijansko-romantičarsko³⁵ poimanje jezika kao bitka i kolijevke nacije, svetinje koju valja čuvati i usavršavati te je u nasljeđe ostaviti djeci i unucima. Upravo mu je poimanje jezika kao uporišne osnove i ključne legitimacije nacionalnoga identiteta zajedničko s ilircima, samo što je prema njegovoj koncepciji riječ o književnoj kajkavštini, a ne o zajedničkom jeziku štokavske osnove.

Kajkavski su autori svjesni slavenskog podrijetla kajkavskoga, no prema slavenstvu i idejama slavenskog zajedništva imaju različite stavove.

Mikloušić, primjerice, u *Izboru dugovanj vsakovrsneh* opisuje povijest Slavena, no ističe da su se tijekom povijesti i slavenski narodi i slavenski jezici udaljili jedni od drugih, pa su ideje o eventualnom ujedinjenju besmislene. Također ne propušta ponovno naglasiti osobitu ljepotu *horvatskoga*:

Jezik oveh pukov je ov isti bil negda koj sada ar njega zadržati vsigdar trsili se jesu zato bludiju jako koji vu negdašnjem Ilirijumu i Panoniji drugi kak slavinski jezik zmišljavaju. c) Medtemtoga ov negda opčinski jezik po tulikem narodov preslivanju, neprijatelov navalivanju zbog pomenkanja ne samo knjig, nego i pisanja ter vendar skrbi taborov kak navukov zevsema jako tak vu rečih vnogeh kak istom zgovarjanju na tuliko je se pomešal da narod

---

³⁵ Kao moto svoje slovnice Kristijanović donosi i Herderov citat:

»Slava nekog naroda ponajviše ovisi o njegovu materinskom jeziku: on najdalje i najbrže širi slavu zemlje; njega treba strože čuvati, a njegovoj čistoći stremiti više nego li časti najnježnije djeve« (2012: 2).

naroda komaj razmeti more i zato od ove plodne matere, koja prvič iz Medije je se podignula, došla vu Paflagoniju, zatem do Tanaisa potoka se prenesla, potlam vu vsa ova držanja od kojeh pišem dojdjuča vsigde svoju decu je ostavila, vnoge kčere izišle jesu. Naimre, jezik horvatski, slavonski, dalmatinski, albanski, vlaški ili tracijanski, riščanski, bošnački, srpski, bulgarski, istrijanski i furlanski, kranjski i štajerski, koruški, pemski, poljski, po vugerskeh vekšeh stranah totski li šlovački, litvanski, ruski i moskovski. Dapače, vu istom Carigradu ov isti jezik je dvorni tak da koj njega ne zna, za nikaj se drži. Med vsemi vendar koje zovemo iliričke ili slavinske,³⁶ jezik horvatski vu lehkoe izgovaranja dijáčkomu vnogo spodoben, kakti najpokorneša kči mater svoju kaj najbliže nasleduje. (Mikloušić 1821: 13–14)

Iako Kristijanović slavensko podrijetlo *Horvata* ističe kao jedan od argumenata za učenje književne kajkavštine³⁷ koja je razumljiva govornicima svih slavenskih jezika:

Ali poznavanje horvatskog jezika pruža još i veliku prednost da njime niste ograničeni samo na Horvatsku, već ga se može primijeniti i u udaljenim krajevima. Jer Horvati nisu nevažan rod Slavena čiji se jezik i vladavina prostiru trima djelovima svijeta, Europom, Azijom i sjevernom Amerikom te ukupno posjeduju devetinu Zemljine površine. Oko šezdeset, prema novijim podatcima čak oko sedamdeset, no zasigurno mnogo više od pedeset milijuna ljudi koje sve krasi ljubav prema radu, duboka i iskrena sklonost prema sreći obiteljskoga doma, gostoljubivost, urođena dosjetljivost i hrabrost, diči se time što pripada tom velikom narodu – i sa svima njima može se sporazumijevati na horvatskome jeziku. (2012: 18–19)

za razliku od iliraca koji slijede ideje slavenskog zajedništva, solidarnosti i suradnje, naglašava da su Slaveni veoma heterogena skupina naroda te da je ideja jezičnog ili bilo kakvoga drugog ujedinjenja besmislena:

---

³⁶ Mikloušić ligvonime *ilirički/slavinski* rabi kao oznaku za južnoslavenske idiome.

³⁷ Njegova gramatika kajkavskoga književnog jezika namijenjena je ponajprije strancima, doseljenicima s njemačkoga govornog područja.

Uvjeren sam da će uvidjeti da je to nemoguće, da su sav njihov trud i stremljenja zaludni, ako samo u obzir uzmu koliko se narodi slavenskih narječja međusobno razlikuju po običajima i navadama, povijesnim sjećanjima, religiji i zakonima, koliko su razjedinjeni u svojim interesima, kako su nejednakih snaga, gotovo uvijek neprijateljski raspoloženi jedni prema drugima, podložni strastima i predrasudama vremena. Već je takvo razmatranje dovoljno da uništi filantropsku ideju jedinstvenoga slavenskoga književnog jezika. (2012: 13)

U jezičnoj koncepciji Đurkovečkoga, za razliku od onih Mikloušića i Kristijanovića, slavensko podrijetlo *Horvata* i slavenstvo općenito igraju bitnu ulogu. Već u »Opomenjku« (1820.) nalazimo ideje koje će kasnije dodatno razraditi i ponoviti u predgovoru *Jezičnice* (1826.). Naime, da su se uslijed povijesnih okolnosti kao što su seobe, ratovi i miješanja s drugim narodima slavenski jezici iskvarili preuzevši riječi iz drugih, neslavenskih jezika i tako udaljili jedni od drugih, pa se ponovno trebaju ujediniti. Naslovivši svoju gramatiku *Jezičnica horvatsko-slavinska* Đurkovečki, naslovom i lingvonimima koje sadrži, nagovještava svoje ideje o jeziku. Nazivom *horvatski* označuje kajkavski književni jezik koji je predmetom opisa slovnice, dok se *slavinski* (,slavenski‘) odnosi na pripadnost kajkavštine slavenskoj jezičnoj porodici.

Važnost biografskih podataka kao što je mjesto školovanja razvidno je iz stavova dvojice autora, Mikloušića i Đurkovečkoga, koji su se školovali u Pešti, a uzor za oblikovanje jezične politike vide u mađarskome pokretu obnove. Naime, Mikloušić je od 1790. bogosloviju studirao u Pešti gdje se od sedamdesetih godina zahuktala mađarska borba za vlastiti jezik preporodnim tiskovinama i brošurama. Cilj mađarskih preporoditelja bio je obogatiti mađarsko jezično blago, očistiti ga od tuđica (ponajprije latinizama i germanizama) i razvijanjem nazivlja mađarski učiniti prikladnim za razvoj znanosti. Mađarska nastojanja kao uzor *Horvatima* Mikloušić ističe u *Izboru*:

Leto 1787. i sledeća (kada ja vu velikom vugerske zemlje varašu, Peštu, vu vekivečnoga spomenka vrednem šeminarijumu opčinskom Jožefinskom bogoslovske navuke poslušal jesem) nekuliko lestor Vugrov (iz početka samo četireh) društvo jese podignulo bilo, koji se na to postavili jesu bili da svoj narodni vugerski jezik popraviju, osvetlaju i izvisiju. Ter nut, kuliko ovo

društvo z polehščicim premogučneh navuka i domovine ljubitelov je napredovalo, zdavnja vre vidi se kad vugerski jezik med prvemi skoro Europe jeziki kakti z kojem vsi posli, tak duhovni kak svetski i orsački, zevsema prikladno opravljati se moreju, računa se. Zakaj to isto biti ne bi moglo i z horvatskem koj pred vnoگemi z plodnostjum rečih dičiti se more. (1821: 6–7)³⁸

Đurkovečki pak na idejama mađarskih obnovitelja i njihovom purizmu temelji vlastite ideje o čišćenju kajkavskoga književnog jezika od stranih riječi koje valja zamijeniti slavenskima:

Otkud horvatski jezik plemenit i vreden je da se snaži i on plemenit zvati se vreden bude koji njega snažiti trudbu vzeme. Nikaj mu drugo nije potrebno kak reči slavinske k domu pokupiti, stranske othititi i onda potlam osnaženja vsi ovi jeziki jedan se bude zval i računal kak i negda jedan je bil kaj iste pelde premetanj, imen i vremenorečih svedočiju i z prstom kakti očivesto kažeju ar jedne iste naredbe premetanj jestu kak se iz jezičnice slavonske, horvatske etc. videti more... (Štebih Golub 2019: 193)

Za Đurkovečkoga kao zagovornika stvaranja zajedničkoga jezika takvo je jezično »čišćenje« pravi put do jezičnoga ujedinjenja Slavena:

Zakaj bi mi bližne jezike bežali i durili koji su negda z nami zajedno bili i čuvari jesu vnoگeh rečih slavinskih koje smo zbog suprotivčin vremen bili pogubili, koje sada bumо k domu kupili i tako jezik horvatski čistili, po čem iz vnoگeh jezikov kak negda je bil, tak sada bude jeden postal. (Štebih Golub 2019: 209)

Valja podsjetiti da mađarsku jezičnu obnovu kao uzor osim kajkavskih autora spominju i pristaše ilirske jezične koncepcije I. Derkos u *Genius patriae* (1832.) i J. Drašković u *Disertaciji* (1832.).

Dakle, polazeći od istih ideja, Mikloušić će zagovarati ustrajanje na kajkavskome književnom jeziku i njegovo unapređivanje, Đurkovečki ekstremni

---

³⁸ Detaljnije o Mikloušićevim pogledima na mađarsku jezičnu obnovu v. Vukadinović (2012.).

purizam i vraćanje nekadašnjega zajedničkog jezika, a ilirci stvaranje i izgradnju zajedničkoga jezika štokavske osnovice.

Kajkavskim autorima i ilircima zajednički je i motiv opasnosti u kojem se nalazi narodni jezik, a koji je čest primjerice u političkim govorima I. Kukuljevića Sakcinskog.³⁹ Međutim, dok se kod iliraca toj opasnosti valja suprotstaviti jezičnim ujedinjenjem, Mikloušić, upoznat s idejama o grafijskom i jezičnom ujedinjenju, shvaća da je *horvatski* u opasnosti i strahuje od prihvaćanja »šlavonskoga« govora, pa u predgovoru svojega stoljetnjaka upozorava:

Jedino moje domoroce opominam da poleg vetomadnešega bludnoga nekogeh šlavonskoga jezika znancev namišljenja svoj horvatski jezik pomrzeti ne pustiju. Vsaki jezik ima sebi lastovite načine kaktigoder izgovaranja, tak i pisanja... (1819: VIII)

Motiv opasnosti čest je i u Kristijanovićevim tekstovima. On poziva da se ustane protiv ideje jezičnoga ujedinjenja i tako za sljedeće naraštaje očuva narodni jezik kao najveće nacionalno blago:

... ustati u opravdanom gnjevu kako bi se neokaljanim očuvalo naše najvrednije blago, naime materinski jezik, te ga obranivši od drske arogancije tih novajija za koje se jučer i prekjučer još nije ni znalo, takvo predao zahvalnim unucima i sljedećim naraštajima. (Kristijanović 2012: 12)

Ponovo u romantičarskome duhu očuvanje materinskoga, *horvatskoga* jezika izjednačava se s najsvetijim interesima naroda:

U ovim tmurnim vremenima, uzburkanima raznim mišljenjima i doktrinama, kada pošteđeni nisu ni najsvetiji interesi naroda, nego ih se pače, napada, i naš se ljubljani materinski jezik koleba između zabluda, žudnje za novinom, primamljivih pokušaja i drskih napada modernih budalaština. (Kristijanović 2012: 12)

Dok se Mikloušić bez preciziranja osvrće na ideje grafijskoga i jezičnoga jedinstva koje su u njegovo vrijeme postajale sve prisutnije, moleći domoroce da ne

---

³⁹ V. Novak (2008: 166).

zanemare svoj domaći, kajkavski jezik, u Kristijanovićevo su vrijeme nositelji ideje jezičnoga jedinstva kao homogena i organizirana skupina dobili lice. Kristijanović protiv iliraca istupa javno, žestoko i odlučno te pri tome rabi nimalo laskave riječi koje najbolje zrcale njegov stav prema oponentima: »napadi filološke groznice za novinama«, »eksperiment«, »slavenske jezične novotarije«, »pristaše slavenskih jezičnih novotarija«, »revni stopitelji«, »nerazumni nasrtljivci«, »bijedna najezda novotarija«, »izmišljanje i sakaćenje slova«, »drska arogancija novajlija za koje se jučer i prekjučer još nije ni znalo«, »drski napadi modernih budalaština«, »nedosljedne i beskorisne novotarije«, »pakosni napadi«. Ilircima na više mjesta u svojim tekstovima pripisuje nečasne motive. Optužuje ih za slavoљjublje (»O tome što je pokretačka sila tih njihovih nastojanja, da li tvrdoglavost ili slavoљjublje, o tome neka sude drugi.« Kristijanović 2012: 229) te da se za zajednički jezik zalažu isključivo zbog povećanja naklada, tj. financijske koristi:

Što se pak tiče velikih naklada slavenskih djela, do kojih bi trebalo doći zbog stapanja svih narječja u jedno, i velikih dobitaka koje bi one donijele – pitam ja te revne »stopitelje« ne pokreće li ih možda pohlepa? Ne bi li to bila nečasna i nepoštena namjera? (Kristijanović 2012: 13)

U ilirskim idejama stvaranja nadregionalnog jezika nekajkavske osnovice Kristijanović vidi pokušaj da se kajkavcima oduzme njihov jezik:

Od nekulikeh let počemši iščeju nekoji zmed našeh horvatskoga naroda izbrazitelov svoj pravi, čisti materinski jezik zevsema otuđiti ter novi, vu horvatski zemlji nepoznani i neznani jezik vrinuti ter ovak z njim svoj horvatski narod izobraziti kak da na ov cilj naš strinski horvatski jezik nebi ni malo bil prikladen. (1849: 113)

Ilirskim jezičnim idejama Kristijanović suprotstavlja vlastitu koncepciju zajedničkog jezika. Naime, od stapanja različitih narječja mnogo boljim smatra »da jedno, i to najsavršenije i riječima najbogatije slavensko narječje postane osnovom ostalih« (2012: 14), a to je upravo kajkavski književni jezik. *Horvatski* bi leksik po potrebi trebalo nadopuniti riječima preuzetima iz drugih slavenskih narječja. Za prihvaćanje književne kajkavštine kao zajedničkoga jezika Kristijanović iznosi sljedeće argumente: dugu kajkavsku pisanu tradiciju (od Pergošića nadalje),

polifunkcionalnost kajkavštine (citira Relkovića prema kojem kajkavski Hrvati nikada nisu morali trpiti tuđi jezik te zahvaljujući prevedenim pravnim knjigama i zakonicima sve razmirice rješavaju na svojem jeziku) i estetski kriterij (poziva se na Vitkovića, Kopitara, Šafarika, Kuharskog koji hvale ljepotu kajkavštine).⁴⁰

Đurkovečki pak s druge strane prihvaća ideju o uvođenju jedinstvene grafije⁴¹ i već se u »Opomenjku« zalaže za preuzimanje slavonskih slovopisnih rješenja koja smatra prikladnijima i »mudrijima«, a isto čini i u predgovoru *Jezičnice*.

Međutim, on ne staje na ideji uvođenja zajedničke grafije samo za *Horvate* i Slavonce, već teži grafijskom ujedinjenju svih Slavena i to preuzimanjem zajedničkoga latiničnoga pisma:

Nadalje kruto jako želeti je da vsi slavinski narodi kakti Pemci, Polaki, Slovaki, Moskovci z latinskemi slovami služiju se kajti su čisto prikladne, kratke i fletne, otkud grčke i nemške naj se ishitiju da Slavinci kak vu govorenju, tak i vu slovah zjediniju se, koje slove latinske vsi narodi europeanski veselo poprijeli jesu... (Štebih Golub 2019: 204)

Prihvatanje latinične grafije ubrzat će jezično, a potom i vjersko ujedinjenje:⁴² »... po tom pisanje vnogo krajše i povolneše postane. Nadale po ovom očišćenju i narodov zjedinjenju vekša ljubav i nagnutje med njimi tak vu vere prave kak i vu jeziku preskrbiti se more.« (Štebih Golub 2019: 210)

Cilj rada na jeziku jest vraćanje u stanje prvobitne čistoće zajedničkoga slavenskog jezika kojim su se Slaveni koristili prije no što su se raselili:

Jako hasnovito i potrebno bi bilo da kak su narodi bližnjega jezika iliričkoga ili slovenskoga zbog selenja, mešanja z drugemih narodih i ostaleh suprotivčin vremen z nekoje strani od materinskih i početnih rečih odstupili i stranske reči vu vsagdašnje govorenje vzeli, tako isto naj se trsiju i šetuju stranske

---

⁴⁰ Detaljnije v. Kristijanović (2012: 15).

⁴¹ Uz već spomenutog Mahanovića i Nagya valja reći da je i pravopisna komisija iz 1783. preporučila reformu grafije, a na usklađivanju kajkavskoga i slavonskoga pravopisa radio je i ondašnji nadzornik osnovnih škola u Hrvatskoj T. Koščak. Detaljnije o tome v. Jembrih (2003b: 327).

⁴² Upravo zbog ideje o ujedinjenju svih Slavena u katoličkoj vjeri Jurančić (1973: 359) pišući o *Jezičnici*, Đurkovečkom zamjera »katoličku netrpeljivost«.

reči ispustiti, materinske iziskavati, pokupiti i nje govoriti započeti i k materi svojoj vu govorenju jezika povrnuti se. (Štebih Golub 1819: XVIII)

Takvim idejama Đurkovečki anticipira ilirsku jezičnu koncepciju.

Kod Đurkovečkoga također nalazimo ideju da je briga o jeziku nešto što smo dužni budućim naraštajima. Međutim, dok Kristijanović smatra da je dužnost prema budućim naraštajima očuvanje kajkavskoga književnog jezika, za Đurkovečkoga je to jezično ujedinjenje:

Anda ovom zjedinjenju po osnaženju jezika pristati ne štentajmo, nego kaj brže, to brže posel započeti žuremo se kojemu ponukavanju pristati ali gdo hotel ali ne hotel oteti se zadni put ne bude mogel. Ar i potlam ovo započeti i zvršiti se bude moralo. Otkud smo odstupili da se k onomu nazad i povrnemo koje razdružanje jezikov kakti zvanško ako mi trpeli budemo, naši posledniki trpeli ne budu. Niti bolši način zjedinjenja jezikov izmisliti se ne more kak po osnaženju jezikov koji negda jeden i jednak jesu bili... (Štebih Golub 2019: 194)

Dok su tri prethodno citirana kajkavska autora eksplicitno izražavala svoje jezične stavove, one Krizmanićeve moramo rekonstruirati na temelju njegova jezičnoga ponašanja. Naime, kao što je već napomenuto, njegova ostavština ne obaseže programske tekstove ili pamflete u kojima se zalaže za neku jezičnu koncepciju. Do danas nije pronađen ni dnevnik u kojem bi, poput D. Jarnević, kontemplirao o svojoj jezičnoj praksi. Međutim, njegovo jezično ponašanje pokazuje kako su društvene okolnosti utjecale na njega i kako se priklanjao različitim jezičnim koncepcijama mijenjajući svoj jezični identitet.

Dok je svoje prve putopisne tekstove (*Pesther Reise über Wien, 1789.*,⁴³ *Dresdner Reise, 1795.*,⁴⁴ *Ein flüchtiger Zug aus dem Windischbüchl von Varia Schnee in der Wollfing ins Raab-Thal am 17. Juny 1811.*⁴⁵) sročio na njemačkom jeziku, 1809., u dobi od 43 godine, pod utjecajem ideja koje su promicali Francuska revolucija i mađarski pokret jezične obnove počinje pisati narodnim, kajkavskim

---

⁴³ Detaljnije v. Dukat (1912./2002: 33–35).

⁴⁴ Dukat (1912./2002: 36).

⁴⁵ Dukat (1912./2002: 38).

književnim jezikom (*Palafox generala Lefebureu*).⁴⁶ Ilirskom se grafijom koristi od 1835., prvo u privatnoj korespondenciji, a 1836. objavljuje novom grafijom otisnut književnokajkavski tekst *Flundra senje zrokujuča*. Ilirsku je štokavštinu počeo učiti u krugu obitelji i prijatelja⁴⁷ te ju je također prvo primjenjivao u privatnoj komunikaciji (od 1841.). Uporabu novoga idioma doživio je prvenstveno kao znak potpore ilirskome pokretu. U dobi od 77 godina ilirskom grafijom i ilirskom štokavštinom piše tekst *Hrast kod s. Ladislava na Bistrici*, a sljedeće godine na nju s kajkavskoga književnog jezika prevodi tekst *Pogor u Rimu*. Kao što je pokazala Husinec (2017: 16), do 1849. Krizmanićeve su jezične navike već vidljivo prilagođene novim društveno-jezičnim kretanjima, a dvojbe potpuno nestaju, pa tada potpisivanjem *Zapisnika Stubičkoga okružja* u kojem se traži da štokavski postane jezik liturgije već javno daje podršku uvođenju štokavskoga i u crkvenu domenu.

Da je na njegovo prihvatanje ilirske jezične koncepcije uvelike utjecala njegova obitelj, nećakinje Pulina Gaj i Dragojla Štauduar, potvrđuje pismo Dragojli od 17. studenoga 1841.⁴⁸ Pismo je pisano ilirskom grafijom i štokavštinom. Na početku pisma nalazimo pohvalu nećakinji koja se (očigledno je o tome bilo riječ u kakvom ranijem pismu) odlučila pisati »narodnim« jezikom, tj. ilirskom štokavštinom: »Lubezna Dragojla! Da ćeš u narodnom pisanju napredovat, to je hvalevredno«. Nekoliko redaka dalje čitamo: »U mojih letah ne dade se već ono naučit šta u mladosti nit pomislit nisam mogao. Samo da ti volju i želju ispunim, prilagodim se tomu«. Jedan od motiva, možda čak onaj presudni, za Krizmanićevo učenje novoga jezika u zreloj dobi bilo je ispuniti želju članova svoje obitelji.

Međutim, analizirana pisma pokazuju da su članovi obitelji Gaj – Krizmanić – Štauduar međusobno i dalje korespondirali na njemačkom jeziku (primjerice Paulina Gaj svojoj svecrvi piše na njemačkom jeziku).

---

⁴⁶ V. Schubert (2016: 117). Autorica spominje i da se u prvo vrijeme mučio pišući književnom kajkavštinom i pomagao se koristeći njemačke i latinske objasnidbene glose.

⁴⁷ Husinec (2019: 148) pokazala je da je praktički cijela obitelj Krizmanić – Gaj – Štauduar od 1840-ih odlučila koristiti se ilirskom štokavštinom te su članovi obitelji u promjenu svojih jezičnih navika uložili znatan trud.

⁴⁸ Pismo se čuva među ostalim pismima obitelji Krizmanić – Gaj – Štauduar u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom R 7204.

S. Husinec (2019.) analizirala je 92 pisma sedmero članova Krizmanićeve obitelji, triju generacija, obaju spolova.⁴⁹ Dvadeset od tih pisama, datirano između 1820. i 1847., pisao je Krizmanić i to na četiri jezika: na latinskome, kajkavskome, njemačkome i ilirskoj štokavštini. Pisma su adresirana na osam osoba: prijatelja grofa J. Draškovića, Lj. Gaja, S. Vraza, srpskoga patrijarha i prijatelja J. Rajačića, nećakinje Paulinu i Dragojlu, Dragojlina supruga V. Štauduar, nećaka Hinka.

Krizmanić do 1835. korespondira kajkavskim književnim jezikom i književnokajkavskom grafijom. Od 1835. prihvaća ilirsku grafiju, ali i dalje piše kajkavštinom. Od 1840. u potpunosti prihvaća ilirsku štokavštinu. Međutim, istodobno nastavlja pisati i njemačkim jezikom: nećaku Hinku piše još tri pisma (1842.), a nećakinji Paulini dva (1844. i 1849.).⁵⁰

Latinskim jezikom pisao je Draškoviću (1829.) i Štauduaru (1829. i 1833.), na kajkavskome Gaju (1835.), na njemačkom nećaku Hinku i Paulini, na štokavskome Draškoviću (osam pisama između 1840. i 1844.), Dragojli (1841.), Gaju (dva pisma iz 1848.), Vrazu (pismo iz 1842.) i Rajačiću (dva pisma iz 1842. i 1847.).

Navedeno pokazuje da Krizmanić ne samo da je mijenjao svoj jezični uzus u skladu s jezičnopolitičkim previranjima, već ga je prilagođavao adresatu. Razvidno je da su i on i ostali članovi njegove obitelji (nećakinje i nećak) i dalje korespondirali na njemačkom jeziku, što očigledno nisu smatrali preprekom za podržavanje ilirskoga pokreta.⁵¹

---

⁴⁹ Pisma se, prema Husinec (2019: 141), čuvaju u NSK-u (pisma spomenuta u prethodnoj bilješci koja smo i mi analizirali), Hrvatskom školskom muzeju i Arhivu HAZU.

⁵⁰ Podatci prema Husinec (2019: 141).

⁵¹ Husinec (2019: 146) pokazuje da su članovi obitelji Krizmanić – Gaj – Štauduar s učenjem i uporabom ilirske štokavštine počeli 1840-ih, no da je njemački sve do 1860-ih i dalje bio važan idiom njihove privatne komunikacije. Autorica je pokazala i da su žene u jezičnoj uporabi bile »ležernije«, tj. štokavskim su se koristile kada su promicale ilirske ideje, ali su u ostalim prigodama (čak i u korespondenciji s članovima ilirskog pokreta) rabile njemački jezik. Husinec smatra da je na njihov izbor jezika utjecao i odnos koji su imale s osobom o kojoj pišu, tj. u slučaju emocionalne bliskosti rabile su njemački. Žepić (2002: 218) navodi čitav niz iliraca koji su tijekom čitavoga života u nekim domenama rabili njemački jezik. Primjerice, objavljivali su priloge u časopisima na njemačkom jeziku ili pisali znanstvene radove na tom jeziku.

hrvatski idiom	grafija	godina	domena
kajkavski književni jezik	književno-kajkavska	1809.	javna (<i>Palafox generala Lefebureu</i> (< njemački))
kajkavski književni jezik	ilirska	1835.	privatna (pismo Gaju)
kajkavski književni jezik	ilirska	1836.	<i>Flundra senje zrokujuča</i> (< engleski)
ilirska štokavština	ilirska	1840.	privatna
ilirska štokavština	ilirska	1841.	<i>Hrast kod s. Ladislava na Bistrici</i>

Tablični prikaz hrvatskih idioma i grafija kojima se koristio Krizmanić

4. ZAKLJUČAK

Četiri kajkavska autora, od kojih su dvojica živjela u pripreмноj fazi preporoda (Đurkovečki i Mikloušić), a druga dvojica u pripreмноj i punoj fazi preporoda (Krizmanić i Kristijanović), dijele mnoge sličnosti. Sva su četvorica rođena na području sjeverozapadne, kajkavske Hrvatske u hrvatskim obiteljima. Školovali su se u Hrvatskoj i u inozemstvu. Bili su katolički svećenici.⁵² Trojica od njih objavljivala su duhovne i jezikoslovne tekstove (Đurkovečki, Mikloušić, Kristijanović), dok se Krizmanić bavio prevođenjem lijepе književnosti, a od autorskih su tekstova poznati njegovi njemačkim jezikom pisani putopisi. Ni jedan Krizmanićev tekst nije objavljen za njegova života.

Njihove jezične biografije pokazuju crte po mnogočemu tipične za obrazovane pojedince s područja Banske Hrvatske onoga vremena. Sva četvorica bili su višejezični. Osim kajkavskim organskim idiomom, kao vernakularom svoje obiteljske komunikacije, služili su se kajkavskim književnim jezikom, njemačkim kao jezikom komunikacije obrazovanijega građanstva i plemstva te latinskim kao jezikom Katoličke crkve, politike i znanosti. Đurkovečki, Mikloušić i Krizmanić

⁵² Već Šafarik (ovdje bilješka 6) ističe važnu ulogu katoličkoga svećenstva u prosvjećivanju na području kajkavske Hrvatske i buđenju nacionalne svijesti. O tome v. i Šojat (1977: 13).

veoma vjerojatno za školovanja u Pešti upoznali su i mađarski jezik.⁵³ Krizmanić je uz te, za sjeverozapadnu Hrvatsku u to vrijeme uobičajene jezike, poznavao i engleski jezik.

O njihovim stavovima prema ideji zajedničkoga jezika i pisma zaključke smo donijeli na temelju eksplicitno iznesenih stavova u njihovoj pisanoj ostavštini (objavljenim i neobjavljenim tekstovima, privatnoj korespondenciji) i na temelju njihova jezičnoga ponašanja. Od četvorice autora najviše relevantnih tekstova (onih u kojima iznosi svoje jezične stavove) za sobom je ostavio Kristijanović, dok se o Krizmanićevim jezičnim stavovima zaključivalo ponajprije na temelju njegova jezičnoga ponašanja, tj. promjena u njegovoj jezičnoj praksi.

Trojica autora (Đurkovečki, Mikloušić, Kristijanović) eksplicitno kao glavni motiv svojega djelovanja navode ljubav prema jeziku i narodu. Pri tome kod Mikloušića i Kristijanovića u prvome planu stoje *horvatski* jezik i *horvatski* protonacionalni identitet, dok Đurkovečki, iako spominje *horvatski*, ne inzistira na njegovoj važnosti, već se usredotočuje na ideju budućega zajedničkog slavenskoga jezika i slavenskoga zajedništva općenito.

Kristijanović u svojim programskim tekstovima iznosi tipično herderijanско-romantičarsko poimanje jezika kao kolijevke nacionalnoga duha i svetinje koju valja obraniti, pa oni imaju sva obilježja diskursa jezične ideologije. Takav mu je diskurs zajednički s ilircima – samo što su njihove jezične koncepcije dijametralno suprotne.

Zajedničko mjesto u njihovim tekstovima, koje dijele s ilircima, jest isticanje ljepote materinskoga jezika (Mikloušić, Kristijanović, Đurkovečki) kao dokaz koje se nerijetko spominje sličnost s latinskim jezikom (Mikloušić, Đurkovečki). Motiv opasnosti u kojoj se našao materinski jezik, a onda i nacija, prisutan kod tih trojice autora čest je i u javnom diskursu iliraca.

Sva se trojica u svojim tekstovima žale na slabu razvijenost *horvatskoga* jezika, na kulturno siromaštvo i loše stanje u izdavaštvu. Mikloušić i Kristijanović u duhu katoličkoga prosvjetiteljstva smatraju da se takvo stanje može popraviti obrazovanjem puka (to obojica i pokušavaju svojim prosvjetiteljskim djelovanjem, ponajprije preko svojih kalendara), unapređivanjem jezika, razvojem obrazovne

---

⁵³ O ulozi i položaju svakoga od tih jezika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj onoga vremena v. pregled u Novak (2012: 45–71).

infrakstrukture, ali inzistiraju na očuvanju materinskog, *horvatskog* jezika. Iz tekstova Đurkovečkoga ne proizlazi jednoznačno za kakvo se rješenje praktično zalaže – on se utječe ideji slavenskoga zajedništva.

Ta trojica autora eksplicitno spominju slavensko podrijetlo *Horvata* i zauzimaju stav prema ideji slavenskoga zajedništva. Mikloušić i Kristijanović smatraju da zbog vjekovne razdvojenosti različitih rodova Slavena, njihove jezične, grafijske, vjerske, kulturne heterogenosti, pa i činjenice da žive razasuti po različitim europskim državama, ideju zajedničkoga jezika valja odbaciti kao besmisleni⁵⁴ te se zalažu za očuvanje književnokajkavske grafije i jezika.

Đurkovečki, međutim, zagovara sveslavensko ujedinjenje u grafiji (slavonska), jeziku (odbacivanje svih tuđica i vraćanje idealiziranoga zajedničkog prajezika) i vjeri (katoličkoj). Smatra da će se takvim »ukrupnjavanjem« povećati politička moć Slavena, a onda i njihov gospodarski položaj (pa i naklade izdanih knjiga).

Od istraživanih autora Krizmanić je ostavio najmanje zapisa u kojima bi promišljao jezičnu situaciju ili različite jezične koncepcije. Tek u njegovoj privatnoj korespondenciji nailazimo na poneku refleksiju o vlastitoj jezičnoj praksi (primjerice kada se u pismu nećakinji žali kako mu učenje novoga jezika, ilirske štokavštine, u starijoj životnoj dobi pričinjava problem). Međutim, upravo se njegovo jezično ponašanje tijekom vremena najviše mijenjalo pod utjecajem različitih jezičnih koncepcija koje je prihvatao. Tako potaknut idejama Francuske revolucije i mađarske jezične obnove, nakon što je do tada pisao njemačkim i latinskim jezikom, 1809. sa 43 godine počinje pisati kajkavskim književnim jezikom i kajkavskom grafijom. Tridesetih godina, pod utjecajem ilirskih ideja koje je upoznao u krugu obitelji i prijatelja, počinje se koristiti ilirskom grafijom (prvo 1835. u privatnoj korespondenciji, a potom 1836. njome piše i fragmentarni prijevod Shakespearea), a četrdesetih godina, ponovno pod utjecajem obitelji, prihvaća i ilirsku štokavštinu (1840. u privatnoj korespondenciji, 1841. piše tekst *Hrast kod s. Ladislava na Bistrici*).

Četiri ovdje opisane studije slučaja pokazuju da su kajkavski kulturni djelatnici, iako su s obzirom na podrijetlo, vjeru, zanimanje, obiteljski vernakular predstavljali daleko homogeniju skupinu od iliraca, u svojim stavovima prema

---

⁵⁴ Iako, kao što je spomenuto, Kristijanović sličnost i međusobnu razumljivost slavenskih jezika iznosi kao argument za učenje književne kajkavštine.

ideji zajedničkoga jezika i zajedničke grafije bili nejedinstveni i često zatupali dijametralno suprotna stajališta (Krizmanić – Kristijanović), što je zasigurno jedan od čimbenika koji su doveli do prevladavanja ilirske jezične koncepcije.

VRELA

- Kristijanović, Ignac. 1830. *Blagorechja za vse czeloga leta nedele* I. Franjo Župan, Zagreb.
- Kristijanović, Ignac. 1839. »Vu Anglii zkoro vskahi zna chteti y pizsati«, *Danicza zagrebečka*, str. 77–78.
- Kristijanović, Ignac. 1840. *Anhang zur Grammatik der kroatischen Mundart*. Franjo Župan, Zagreb.
- Kristijanović, Ignac. 1842. »Shveczianzki y Norvegianzki kraly«, *Danicza zagrebečka*, str. 28–30.
- Kristijanović, Ignac. 1848. »Nekaj o horvatskem jeziku«, *Danica zagrebečka*, str. 113–121.
- Kristijanović, Ignac. 1849. »Jošče nekaj o horvatskem jeziku«, *Danica zagrebečka*, str. 113–114.
- Kristijanović, Ignac. 2012. *Gramatika horvatskoga narječja*, prev. Štebih Golub, Barbara, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1875. »Prinesci za povjest književnosti hrvatske«, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, 12, str. 56–110.
- Mikloušić, Tomaš. 1819. *Ztoletni horvâtzki kalendâr do léta 1901. kasûchi*. Novoselska tiskara, Zagreb.
- Mikloušić, Tomaš. 1821. *Izbor dugoványh vszakoverztnéh*. Novoselska tiskara, Zagreb.
- Milton, John. 2005. *Raj zgubljen. Godine 1827. s engleskoga preveo Ivan Krizmanić*, prir. Jembrih, Alojz, Disput, Zagreb.
- Štebih Golub, Barbara. 2019. *Jezičnica horvatsko-slavinska Josipa Đurkovečkoga*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Pisma obitelji Krizmanić – Gaj – Štauduar, NSK, sig. R 7204.

LITERATURA

- Barac, Antun. 1964. *Hrvatska književnost od preporoda do stvaranja Jugoslavije. Knjiga I., Književnost ilirizma*. Izdavački zavod Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Brozović, Dalibor. 1970. *Standardni jezik*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Cesarec, Ivan. 2001. »Dramsko–scenski rad Tomaša Mikloušića«, *Hrvatsko zagorje*, g. VII, br. 2, str. 33–51.
- Cesarec, Ivan. 2009. *Dramsko–scenski rad Tomaša Mikloušića (1767.–1833.)*. KZKD, Klanjec.
- Coha, Suzana. 2007. »Od Velike Ilirije do ‘Lijepa naše’ H(o)rvatske domovine. Oblikovanje nacionalnoga identiteta u programskim tekstovima preporodnoga razdoblja«, *Umjetnost riječi*, g. LI, br. 3/4, str. 265–296.
- Coha, Suzana. 2008. »Mitom stvorena i mitotvorbena ideologija hrvatskoga narodnog preporoda, ilirizma i romantizma (Čitanje odabranih tekstova preporodnoga razdoblja)«, *Romantizam i pitanja modernoga subjekta*, pr. Užarević, Josip. Disput, Zagreb, str. 377–426.
- Coha, Suzana. 2012a. »Tko (ni)je ‘spoznal’ (n)i ‘prepoznao’ ‘kip domovine’?«, *Kaj*, g. XLV, br. 6, str. 26–52.
- Coha, Suzana. 2012b. »Reprezentacije i funkcije etničkih, kulturnih i političkih granica u procesima hrvatske nacionalne identifikacije u prvoj polovini 19. stoljeća«, *Bosanskohercegovački slavistički kongres. Zbornik radova. Knjiga 2*, pr. Halilović, Senahid i Kodrić, Sanjin. Slavistički komitet, Sarajevo, str. 195–203.
- Deželić, Gjuro. 1909. *Pisma pisana Dru. Ljudevitu Gaju i n’eki n’egovi sastavci (1828–1850)*, Građa za povijest književnosti hrvatske 6. JAZU, Zagreb.
- Dukat, Vladoje. 1912./2002. *Život i književni rad Ivana Krizmanića*. pr. Korade, Mijo. Kajkaviana, Donja Stubica.
- Fancev, Franjo. 1933. *Dokumenti za naše podrijetlo hrvatskoga preporoda (1790–1832)*. Građa za povijest književnosti hrvatske 12. Zagreb, JAZU.
- Hadrovics, László. 1982. »Štefan Zagrebec, kajkavski umjetnik kompozicije i stila«, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 6, str. 169–179.
- Husinec, Snježana. 2017. »Ivan Krizmanić – prevoditelj, književnik i poliglot«, *Marija Bistrica u doba Ivana Krizmanića i hrvatskog narodnog preporoda*, pr. Klaužer, Vedran; Galoić, Damir; Husinec, Snježana. Ogranak Matice hrvatske u Mariji Bistrici, Marija Bistrica, str. 13–18.
- Husinec, Snježana. 2019. »In search of a new linguistic identity: A sociolinguistic analysis of the private correspondence of supporters of Illyrian Movement«, *Language and*

- its Effects. Proceedings from the CALS Conference 2017*, pr. Brala-Vukanović, Maja i Memišević, Anita. Peter Lang, Berlin, str. 137–151.
- Jembrih, Alojz. 2003a. »Krizmanićeva Sv. Rožalija (1830).«, *Hrvatsko zagorje: časopis za kulturu*, g. 9, br. 2, str. 231–249.
- Jembrih, Alojz. 2003b. »Josip Đurkovečki i njegovo djelo«, *Sveti Ivan Zelina i zelinski kraju prošlosti. Zbornik radova za znanstvenog skupa održanog 15. prosinca 2000. godine u Sv. Ivanu Zelini*, pr. Jembrih Alojz, HAZU, Grad Sveti Ivan Zelina, Zagreb, str. 173–196.
- Jembrih, Alojz. 2005. »Ivan Krizmanić i njegovo djelo«, u: Milton, John. *Raj zgubljen. Godine 1827. s engleskoga preveo Ivan Krizmanić*. Disput, Zagreb, str. 449–497.
- Jembrih, Alojz. 2006. »Ivan Krizmanić i njegov prijevod *Raj zgubljen* (1827.) Miltonova epa *Paradise Lost*«, *Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzoru. Zbornik radova s okruglih stolova (znanstvenih kolokvija i skupova) u Krapini 2002. – 2006*, pr. Capar, Nikola; Jembrih, Alojz i Poljanec, Vladimir. Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca, Zabok, str. 233–263.
- Jebrih, Alojz. 2012. »O Tomašu Mikloušiću iznova«, *Tomaš Mikoušić. Zbornik radova*, prir. Jembrih, Alojz i Štebih Golub, Barbara, Grad Jastrebarsko, Jastrebarsko, str. 9–30.
- Jurančić, Janko. 1973. »Dva malo poznata kajkavska gramatičara«, *Južnoslovenski filolog*, g. XXX, br. 1, str. 357–367.
- Korade, Mijo. 2001. »Neke značajke duhovnih izdanja župnika Tomaša Mikloušića«, *Hrvatsko zagorje: časopis za kulturu*, g. VII, br. 2, str. 22–32.
- Korade, Mijo. 2003. »Ivan Krizmanić i 'patriotski sastanci' u Mariji Bistrici«, *Hrvatsko zagorje: časopis za kulturu*, g. IX, br. 2, str. 82–91.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1860. *Bibliografija Jugoslavenska. Knjiga prva. Bibliografija Hrvatska*. Dragutin Albrecht, Zagreb.
- Novak, Kristian. 2012. *Višejezičnost i kolektivni identiteti iliraca. Jezične biografije Dragojle Jarnević, Ljudevita Gaja i Ivana Kukuljevića Sakcinskog*. Srednja Europa, Zagreb.
- Novak, Kristian; Štebih Golub, Barbara. 2015. »Deutsch im Diskurs der Illyrischen Bewegung (1835–1843): Bedrohung, Leitbild, Überbrückungsinstrument«, *Zagreber germanistische Beiträge*, br. 24, 127–149.
- Schubert, Bojana. 2016. *U suton kajkavskoga književnog jezika. Povijesnosociolingvistička analiza jezika Ivana Krizmanića*. Srednja Europa, Zagreb.
- Schubert, Bojana – Štebih Golub, Barbara. 2020. »Norma i praksa: prakticiraju li kajkavski gramatičari pisci normu iz svojih gramatika u vlastitim književnim djelima?«, *Od norme do uporabe 2: Zbornik sa znanstvenoga skupa Od norme do uporabe 2 održanoga 28. i 29. rujna 2018. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku*. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, pr. Glušac, Maja. Hrvatska sveučilišna naklada, Osijek, str. 326–364.

- Stančić, Nikša. 1985. »Hrvatski narodni preporod 1790–1848«, *Hrvatski narodni preporod 1790–1848. Hrvatska u vrijeme ilirskoga narodnog pokreta*, prir. Stančić, Nikša. Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, str. 1–30.
- Stolac, Diana. 1995. »Standardizacijski procesi u kajkavskome književnom jeziku«, *Filologija*, br. 24/25, str. 331–337.
- Šafařík, Paul Josef. 1865. *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*. Verlag von Friedrich Tempsky, Prag.
- Šojat, Olga. 1962. »Život i rad Ignaca Kristijanovića«, *Rad JAZU*, br. 324, str. 63–114.
- Šojat, Olga. 1968. »Ignac Kristijanović i Danica zagrebečka«, *Kaj*, g. 1, br. 1, str. 11–27.
- Šojat, Olga. 1977. *Pregled hrvatske kajkavske književnosti od polovine 16. do polovine 19. stoljeća i jezično-grafijska borba uoči i za vrijeme ilirizma. Hrvatski kajkavski pisci I. Pet stoljeća hrvatske književnosti 15/1*. Matica hrvatska, Zora, Zagreb.
- Štebih Golub, Barbara. 2013. »Kajkavski hrvatski književni jezik u 17. i 18. stoljeću«, *Povijest hrvatskoga jezika 3*. Croatica, Zagreb, str. 221–263.
- Štebih Golub, Barbara. 2015. »Kajkavski hrvatski književni jezik u 19. stoljeću«, *Povijest hrvatskoga jezika 4*. Croatica, Zagreb, str. 113–159.
- Šurmin, Đuro. 1902. *Bilješke za hrvatski preporod*. Dionička tiskara, Zagreb.
- Švoger, Vlasta. »Krizmanićev bistrički krug i ilirski pokret«, *Marija Bistrica u doba Ivana Krizmanića i hrvatskog narodnog preporoda*, pr. Klaužer, Vedran; Galoić, Damir; Husinec, Snježana, Ogranak Matice hrvatske u Mariji Bistrici, Marija Bistrica, str. 29–32.
- Vegh, Željko. 2012. »Kajkavske prigodnice Tomaša Mikloušića«. *Tomaš Mikoušić. Zbornik radova*, pr. Jembrih, Alojz i Štebih Golub, Barbara. Grad Jastrebarsko, Jastrebarsko, str. 161–212.
- Vince, Zlatko. 1974. »O nekim pitanjima hrvatskoga književnog jezika u doba ilirizma«, *Forum*, g. 13, br. 7/8, str. 270–277.
- Vince, Zlatko. 1978. *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb.
- Vukadinović, Tatjana. 2012. »Mikloušićevi stavovi o jeziku u svjetlu mađarske jezične obnove«. *Tomaš Mikoušić. Zbornik radova*, pr. Jembrih, Alojz i Štebih Golub, Barbara. Grad Jastrebarsko, Jastrebarsko, str. 213–222.
- Žepić, Stanko. 2002. »Zur Geschichte der deutschen Sprache in Kroatien«, *Zagreber germanistische Beiträge*, g. 11, br. 1, str. 209–227.

MREŽNI IZVORI

<https://hbl.lzmk.hr>

JEDINO MOJE DOMOROCE OPOMINAM...
(KAJKAVIAN VIEWS ON THE ILLYRIAN LANGUAGE REFORM)

Abstract

At the end of the 18th century and in the first half of the 19th century – at the time of the Croatian national revival – the Kajkavian literary language was polyfunctional, standardized and able to satisfy all the communication needs of its time. The paper, based on the analysis of narratives of persons, as well as data on their actual language practice and socio-cultural living conditions (Novak 2012: 190), on the example of four important Kajkavian authors of that time – Tomaš Mikloušić (1767.–1833.), Ignac Kristijanović (1796.–1884), Josip Đurkovečki (1761.–1832.) i Ivan Krizmanić (1766.–1852.) – discusses Kajkavian views on the Croatian national revival and Illyrian language reform.

Keywords: Kajkavian literary language; Illyrian language reform